

İÇ ANADOLU MESTRİHTİYENİNDE BULUNAN *BOURNONIA* FİSCHER (RUDİST) CİNSİNİN YENİ BİR TÜRÜ

Sacit ÖZER*

ÖZ.— Bu yazıda, İç Anadolu Mestrihtiyeninde bulunan *Boumonia* Fischer cinsine ait yeni bir türün tanımlaması verilmiştir.

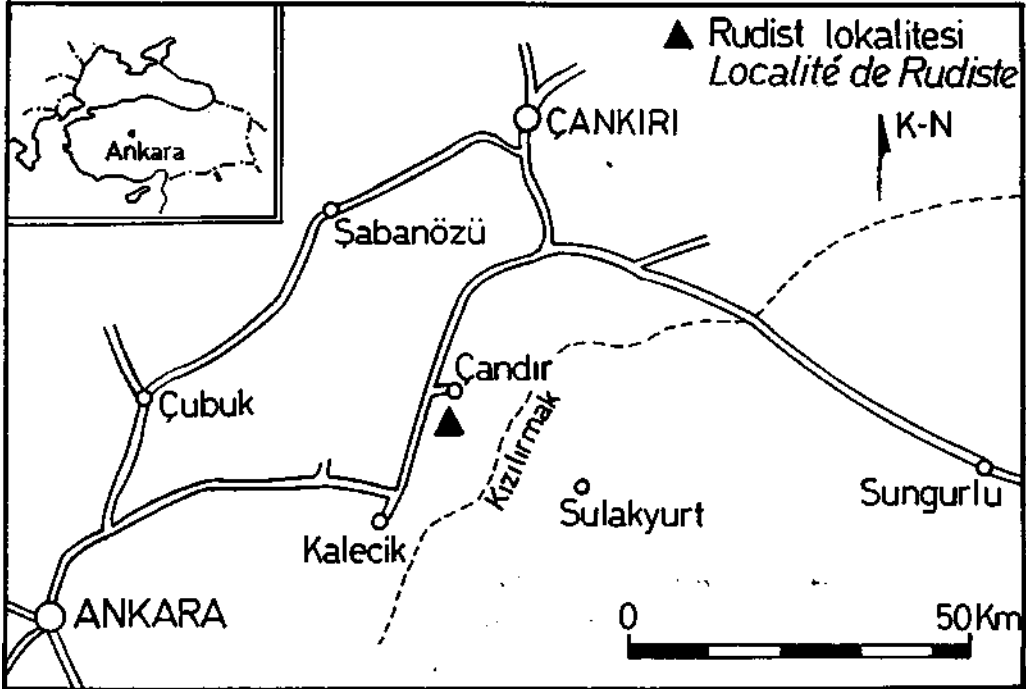
GİRİŞ

İç Anadolu Bölgesinde yer alan Haymana-Polatlı, Tuz gölü ve Çankırı-Çorum havzalarındaki rudistler üzerine yaptığımız çalışmalar, Mestrihtiyen yaşlı zengin bir rudist faunasının varlığını ortaya koyar (özer, 1985).

Çankırı-Çorum havzasının batısındaki Malıboğazi lokalitesinden (Çandır güneyi) derlenen rudist örnekler-

inde (Şek.1), Türkiye'de ilk kez bulunan *Boumonia* Fischer cinsine ait yeni bir tür saptanmış ve bu yazıda tanımlanmıştır.

Bu lokalitede rudistli formasyon, kireçtaşı, kumlu kireçtaşı ve kumtaşı ardalanmasından oluşur. Rudistler, genelde Biradiolitinae alt familyasına ait bir topluluk meydana getirirler. Ayrıca, lamellibrans, gastropod, mercan, kırmızı alg ve iri bentonik foraminiferler de bulunmuştur.

Şek.1— Rudist lokalitesinin coğrafik yeri.

*Dokuz Eylül Üniversitesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü, İzmir.

SİSTEMATİK

Sınıf: Bivalvia

Takım : Hippuritoida Newell, 1965

Üstale : Hippuritacea Gray, 1848

Aile : Radiolitidae Gray, 1848

Cins : *Bournonia* Fischer, 1887

Cinsörnek : *Sphaerulites bournoni* Des Moulins,
1826

Bournonia anatolica n. sp.

(Şek.2, 3; Levha I ve H, şek.1, 2)

Materyel: iki kavkılı iki örnek ve altı alt kavkı.

Holotip : örnek, SM 36 no ile Dokuz Eylül Üniversitesi (İzmir) laboratuvarında saklanmaktadır. Fotoğrafı Levha I, şek.1 ve Levha II, şek.1, 2 de verilmiştir.

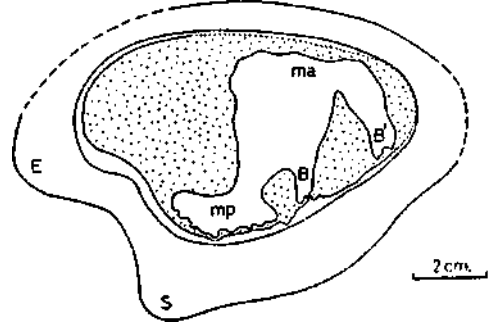
Diyagnoz : Kavkı kesiti üçgen veya elips. Alt kavkı dikdörtgen ve iri. Arka (posterior) bant, sifonal bölgenin ortasında ve hafifçe dorsal tarafa doğru kıvrık; ön (anterior) bant, ventral kenarda; arabant (interband), basit bir oyuk şeklinde.

Tanımlama : Alt kavkı dikdörtgen şeklindedir ve iridir (Levha I, şek.1). Enine kesiti üçgen veya eliptir (Levha II, şek.2).

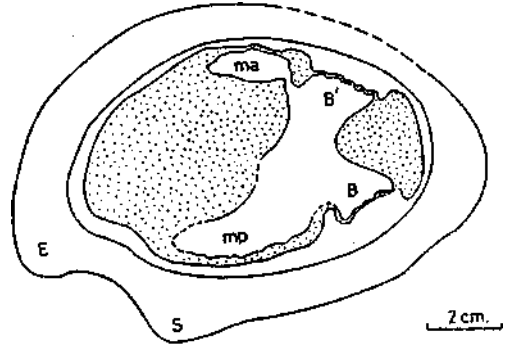
Arka sifonal bant (S), sifonal bölgenin ortasında bulunur, çok hafif çıkıntılıdır ve dorsal tarafa doğru kıvrılarak, kavkının alt ucuna kadar devam eder. İki kavkının birleşme (komisür) düzeyinde geniş, kavkı ucunda ise dardır, ön sifonal bant (E), ventral tarafa kaymıştır, tüm uzunluğu boyunca genişliği değişmeyen boyuna bir kot şeklindedir. Kavkı ucunda çıkıntılı bir yapı sunar, iki sifonal bant arasında bulunan kotsuz, basit bir oyuk arabanta karşılık gelir. Arabant (I), iki kavkının birleşme düzeyinde dar, kavkı alt ucunda ise geniştir. Kavkı ucunda, S ve E sifonal bantlarının oldukça çıkıntılı olması nedeniyle arabantın derinliği çok fazladır (Levha I, şek.1).

Alt kavkı dış yüzeyi lameller yapıldır, üst kavkı oldukça düzdür (Levha I ve II, şek.1). Dış tabaka kalınlığı değişkendir. Kavkı duvarı, dikdörtgen hücrelerden oluşan, prizmatik dokuludur (Levha I, şek.1).

Enine kesitlerde, sifonal bantların iç yapılan, S ve E nin dış yüzeylerine paralel lamellerden oluşur. S ve E bantlarının enine kesitlerinde, kalsit ile doldurulmuş konveks yapılar gözlenir (Levha II, şek.2). İç tabaka, olasılıkla çok incedir.

Şek.2— *B. anatolica* n. sp., alt kavkı enine kesiti, holotip,

Şek.3— *B. anatolica* n. sp., alt kavkı enine kesiti, paratip, SM 34.

Ligament çıkıntısı yoktur. Holotipin kardinal aygıtı iyi korunmamıştır. Dişler olasılıkla iridir (Şek.2). Paratiplerden birinde, bu özellik açık olarak gözlenir (Şek.3). Arka miyofor (mp), diğerine oranla daha geniştir ve arka sifonal banta kadar uzanır (Şek.2, 3; Levha II, şek.2). Kavkı duvarı, arabant düzeyinde içe doğru girinti yapar.

Holotip ve paratiplerden alınan ölçüler Çizelge I de verilmiştir.

Tartışma : Yeni tür, kavkılarının üçgen enine kesitiyle *Bournonia bournoni* (Des Moulins) Bayie türüne yaklaşıyor. Ventral ve dorsal tarafta çıkıntılı kotların bulunmaması ile ondan kesinlikle farklıdır (Douville, 1910; Pejovic, 1968).

Çizelge I— *B. anatolica* n. sp. nin ölçüleri

Ölçüler Mensurations (mm.)			Holotip <i>Holotype</i>	Paratipler <i>Paratypes</i>							
			115×80	120×80	110×80	105×80	110×75	95×65	80×55	85×55	
Çap - diamètre			115×80	120×80	110×80	105×80	110×75	95×65	80×55	85×55	
Alt kavkı uzunluğu - longueur de la voûte inf.			170	110	140	100	60	90	80	145	
Genişlik - largeur	S	c	20	35	30	25	25	20	20	20	
		e	10	—	—	—	—	15	—	—	
	E	c	20	25	25	20 ?	20	20	18	13	
		e	15	—	15	—	—	15	—	—	
	I	c	20	15	15	15 ?	20	15	18	15	
		m	35	25	25	—	30	18	25	—	
		e	55	—	30	—	—	20	—	—	
	Dip tabaka kalınlığı - épaisseur de la couche externe			10-20	13-20	15-25	10-20	10-20	10-18	6-15	10-15
	Örnek No no d'exemplaire			SM36	SM40	SM37	SM39	SM41	SM42	SM23	SM30

Bantlann (S, E, I) genişliği üç düzeyde (bkz. tablo köşesindeki şekle) ölçülmüştür : c- Komisür düzeyi;
m- İnterbant ortası; e- Alt kavkının ucu.

Ön sifonal bantın yeri ve enine kesitin şekliyle *Bournonia dinarica* Sliskovic'e benzer özellikler taşıyan (Sliskovic, 1971) bu yeni tür, arabantın çok sade yapısıyla ondan ayrılmaktadır.

B. anatolica n. sp. ile Plenicar (1977) tarafından tanımlanan *Biradiolites* cf. *leychertensis* örneğinin sifonal bölgeleri arasında büyük bir benzerlik gözlenir.

Yeni tür, bilinen diğer *Bournonia* Fischer türlerinden sifonal bölgesinin karakteristik yapısıyla ayrılır.

Adın kökeni : Yeni türün Anadolu'da bulunması üzerine.

Bulunduğu yer : Holotip, Maliboğazı-Çandır (Ankara). H30-c2 paftası, 42.06:52.14 koordinatlarında.

Stratigrafik düzey : Rudistli formasyon, Maliboğazı lokalitesinde, Mestrihtiyen yaşlı filiş karakterli

bir formasyonu üstler ve Paleosen yaşlı kırıntılı bir formasyon tarafından üzerlenir (Ünalın ve Harput, 1983).

Bu lokalitedeki rudistler, İç Anadolu Mestrihtiyeninde bol olarak saptanan makrofosiller (*Cyclotites*, *Pycnodonta*, *Exogyra* vb.) ve bentik foraminiferler (*Orbitoides medius*, *Siderolites calcitropoides*, *Lepidobitoides* sp.) ile birlikte bulunur.

Maliboğazındaki rudistler, *Biradiolites bulgancus* Pamouktchiev, *Sphaerulites solutus* Pethö, *Vaccinites loftusi* Woodward içeren bir topluluk oluşturur. Bu rudistler, Yugoslavya, Bulgaristan ve Anadolu Mestrihtiyeninde tanımlanmıştır : *B. bulgancus*, Bulgaristan'da (Pamouktchiev, 1967, 1981); *S. solutus*, Yugoslavya (Pethö, 1906; Klinghardt, 1921; Veselonovic ve Pejovic, 1958; Sladic-Trifunovic, 1972) ve İç Anadolu-Tuz gölü havzası doğusunda (özer, 1985); *V. loftusi*, Bulgaristan (Pamouktchiev, 1961, 1981), Yugoslavya

LEVHALAR

LEVHA -1

Bournonia anatolica n. sp.

Şek.1— Alt (VI) ve üst (VS) kavkuların sifonal bölgeden görünüşü, X 3/4, holotip.

Şek.2— Alt kavkı enine kesitinde dış tabakanın yapısı, X 1, paratip.

S.E- arka ve ön sifonal bantlar.

I- Arabant,

l-Lameller.

r-Dikdörtgen hücreler.

1

2

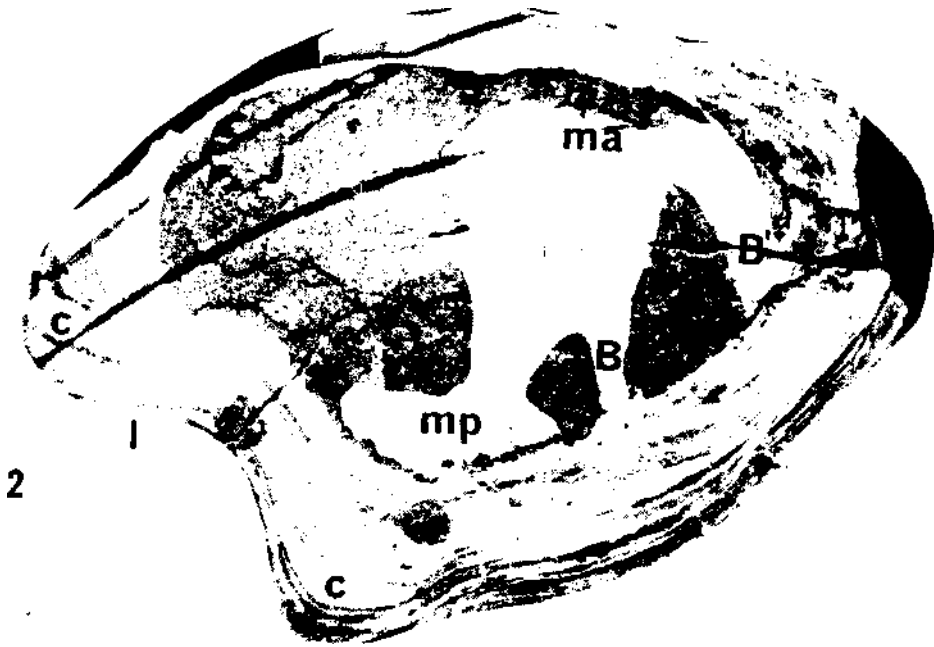
LEVHA - II

Bournonia anatolica n. sp.

Şek.1— Üst kavkının üstten görünüşü, X 1, holotip. Alt kavkının bir kısmı gözlenir.

Şek.2—Alt kavkı enine kesiti, konuşurun 5 mm altından, XI, holotip.

B, B'- Arka ve ön dişler,
mp, ma- Arka ve ön miyoforlar,
c- Konveks yapı.

(Sladic-Trifunovic, 1979) ve Türkiye'de (Karacabey, 1974; Karacabey-Öztemür, 1979; özer, 1985).

Bournonia anatolica n. sp nin stratigrafik düzeyi, yukarıda verilen fosil listesi ve stratigrafik konumuna göre Mestrihtiyendir.

KATKI BELİRTME

İç Anadolu Bölgesi rudistlerinin tanımlamalarına ilişkin çalışmalarında, laboratuvarındaki her türlü olanağı sağlayan ve bu yayının konusunu oluşturan yeni türün saptanmasında tartışma ortamı yaratan Prof.Dr. Jean Philip'e (Provence Üniv., Marsilya) içtenlikle teşekkür ederim.

Eleştiri ve önerilerinden yararlandığım Prof.Dr. Erol Akyol'a (DEÜ) teşekkür ederim.

Fotoğrafları özenle basan Erol Şanlı (DEÜ) ve Marcel Malea'ya (Marsilya) teşekkür ederim.

Yayına verildiği tarih, 14 Temmuz 1986

DEĞİNİLEN BELGELER

- Douville' H., 1910, Etudes sur les Rudistes, Rucistes de Sicile, d'Algerie, d'Egypte, du Liban et de la Perse : Mem. Soc. Ge'ol. France, 41,84.
- Karacabey, N., 1974, Sur une nouvelle espece de *Colveraia* Klinghardt et une nouvelle sous-espece de *Joufia* Boehm en Turguie : MTA Derg., 82, 78-85, Ankara.
- Karacabey-Öztemür, N., 1979, Three new species of the genus *Miseia* and proposal of a new subfamily of Radiolitidae : MTA Derg., 92, 68-73, Ankara.
- Klinghardt, F., 1921, Dei Rudisten Teil I : Neue Rudisten-fauna aus dem Maastrichtien von Mariago (Frioul) nebst stratigraphischen Anhang : Arch. f. Biontologie, 5, 1.

- özer, S., 1985, İç Anadolu Bölgesi Rudist paleontolojisi ve paleobiyo-coğrafyası : Doktora tezi, 183 (yayımlanmamış).
- Pamouktchiev, A., 1961, Faune Rudiste du Cretace'supe'rieure en Bulgarie I. Sur certaines *Hippurites* del'arrondissement de Breznik, Bulgarie de l'ouest : Ann. Univ. Sofia, Ge'ologie, Livre 2, 56, 102-106.
- , 1967, Representants Maastrichtiens du genre *Bira diolites* Orbigny de la region Breznik (Bulgarie de l'ouest) : Ann. Univ. Sofia, Geologie, Livre I, 60, 31-43.
- , 1981, Les fossil de Bulgarie : Acad. Bulgare Sci., 5, 152-206.
- Pejovic, D., 1968, Some Rudists from Montenegro : Bull. Inst. Geol. Geophys. Research, Ser. A, 26, 167-176.
- Pethö, J., 1906, Die Kreide (Hypersenon) fauna des Peterwardeiner (Pe'tervarader) Gebirges (Fruska Gora) : Palaeontographica, Abt. A, 52, 57-331.
- Plenicar, M., 1977, Rudist from the Cretaceous beds of Slovenia : Geologija Razprave in Porocilo, 20, 5-31.
- Sladic-Trifunovic, M., 1972, Senonian limestones with Orbitoides and Rudists from Kozluk (Northeastern Bosnia) : Ann. Geol. Pen. Balka., 37/2, 111-150.
- , 1979, Maastrichtian Rudists from Orbitoid limestones of Pokonji del on the island Hvar : Ann. Geol. Pen. Balka., 43/4, 293-301.
- Slickovic, T., 1971, Les nouveaux Rudistes de l'Herzegovine : Wissen. Mitt. Bosnie herz. Land. Natur., Band I, Heft C, 96-99.
- Ünalın, G. ve Harput, B., 1983, investigation of the source rock within Upper Cretaceous and Lower Tertiary deposits at the VWestern margin of the Çankırı basin (Central Turkey) : TJK Bült., 26/2, 177-186.
- Veselonovic, M. ve Pejovic, D., 1958, An addition to the knowledge of the Upper Cretaceous sediments at Radjevina (West Serbia) : Recueil Trav. Inst. Geol. Jovan Zujovic, 10, 7-8-82.